

HÍREK

BESZÁMOLÓ AZ ÓKORTUDOMÁNYI TÁRSASÁG 2000/2001. ÉVI TEVÉKENYSÉGÉRŐL

1. Az Ókortudományi Társaság alapszabályaiban 1958-ban Harmatta János, az akkori főtítkárral így fogalmazta meg a Társaság célját: „az ókortudomány művelése és eredményeinek megismertetése az érdeklődők szélesebb köreivel. Programja felöleli az antik görög és római társadalom és az ókori Kelet, valamint Bizánc és a velük összefüggő területek történetének, anyagi kultúrájának, nyelvének, irodalmának és művelődésének tanulmányozását, továbbá az antikvitás továbbélésének és a közép- és újkori latin-ságnak a kutatását” (7. §). A Társaság e célok megvalósításának egyik legtermészetesebb formájaként ebben az akadémiai évben is megtartotta havi felolvasó üléseit, összesen tizenkettőt, amelyből nyolc rendes, négy pedig rendkívüli volt. Rendes üléseinken a következő előadások hangzottak el:

2000. október 20-án: *Tar Ibohya*: Az ekphrasis túlnő önmagán (Catullus, 64. carmen); *Perendy László*: Teremtett nemlét (Szent Juszti „eretneksége”).

2000. november 17-én: *Luft Ulrich*: Sziklarajzok és feliratok az egyiptomi Keleti Sivatagban (Beszámoló a Bír Minayhban folyó magyar ásatásokról).

2000. december 15-én: *Farkas Attila*: Az egyiptomi varázslás világképe; *Farkas Zoltán*: Euszebiosz a keresztényüldözésről.

2001. január 19-én: *Geszteyi Tamás*: Plinius Corvinianus; ezen az ülésen vitattuk meg A Társaság Alapszabályának módosítását.

2001. február 16-án: Előadások az apokrif Pál-apokalipsziszról: *Pesthy Monika*: Ítéltőszék a negyedik égben; *Adamik Tamás*: A Pál-apokalipszis és a fantasztikus irodalom; *Déri Balázs*: A Pál-apokalipszis és Prudentius.

2001. március 23-án: *Richard Buxton* (Bristol): Self-Blinding or Suicide? The Choices of Oedipus and Aias.

2001. április 27-én: *Simon Attila*: Barátság és önmegértés Arisztotelésznel; *Kapitány György*: A szerzetesi tökéletesség Hitvalló Maximos *Peri Agapés* című művében.

2001. május 25-én: *Sarkady János*: A polisz kialakulása.

Az imént felsorolt nyolc ülésen 13 előadás hangzott el, s e 13 előadás jól szemlélteti az ókortudomány sokrétűségét, multidiszciplináris és interdiszciplináris jellegét. Ha szűkebb értelemben fognánk fel az ókortudományt, ha csak a szigorúan klasszika-filológia körébe tartozó előadásokat tekintenénk az ókortudomány részének — ahogyan korábban túlhangsúlyozták a görög és a latin filológia elsőbbségét —, akkor az említett 13 előadás közül csak négy tartozna oda: a Catullus 64. carmenével, a Plinius Corvina-kódexével és a görög tragédiával meg a filozófiával foglalkozó. Nem tartozna az ókortudományhoz a polisz kialakulását és a keresztényüldözéseket vizsgáló, görög forrásokon alapuló két előadás, mert politika- és vallástörténet a tárgyuk. De ilyen alapon nem tekinthető az ókortudomány részének a két egyiptomi témát feszegető előadás, továbbá az ókeresztény apokrifokat vizsgáló három előadás sem, ahogyan az apológiát Iustinos és a Hitvalló Maximos kereszténysége sem férne be az ókortudomány eme leszűkí-

tett fogalmába. Ha azt is figyelembe vesszük, hogy ez utóbbi hét előadás valamilyen formában a vallástörténet körébe is tartozik, s ha e témákat kizárjuk az ókortudomány köréből, akkor a vallástörténetet is ki kell zárunk az ókortudomány köréből. Erre annál is inkább gondolhatunk, mert a beszámoló elején idézett tágabb értelemben vett ókortudomány programja sem említi a vallást és a vallástörténetet. Érdekes emiatt még egyszer idézni: „Programja felöleli az antik görög és római társadalom és az ókori Kelet, valamint Bizánc és a velük összefüggő területek történetének, anyagi kultúrájának, nyelvének, irodalmának és művelődésének tanulmányozását, továbbá az antikvitás továbbélésének és a középkor és újkor latin-ságnak a kutatását.” Nyilvánvaló tehát, hogy kimaradt belőle a vallás és a vallástörténet. Ez a hiány feltehetőleg azzal magyarázható, hogy 1958-ban nem volt ajánlatos a vallást emlegetni, ezért a fogalmazó talán a felsorolás „művelődésének” szava alatt a vallást is érthette, hiszen az egész ókori világ és kultúra, ha figyelmen kívül hagyjuk a vallást, érthetlenné válik. Kerényi vagy Merkelbach szerint mindenképpen, de hivatkozhatnánk Kákossy László kutatásaira és tudományos eredményeire is. Ha viszont tágabb értelemben fogjuk fel az ókortudományt, akkor felolvasó üléseink minden előadása egyfelől az ókortudomány részét képezi, hiszen tárgyük valamikor az ókori élet és eszmevilág része volt, másfelől az előadások tematikája jól tükrözi a vallástörténet, főleg a patrisztika előtérbe kerülését a magyar ókortudományban. A vallástörténet egyébként mindig is erősen képviselve volt a hazai tudományosságban. E kijelentés helyességének igazolására elég, ha idézek a legújabb Antik Tanulmányok hátlapján „A Magyar Tudományos Akadémia Klasszika-Filológiai Bizottságának kiadványai” cím alatt felsorolt művekből.

„1. Apollo Könyvtár:

6. Szilágyi János György: Etruszkó-korinthusi vázafestészet. Budapest 1975.

7. Dobrovits Aladár: Egyiptom és az antik világ. Budapest 1979.

8. Dobrovits Aladár: Irodalom és vallás az ókori Egyiptomban. Budapest 1979.

9. Kákossy László: Egyiptom és antik csillaghit. Budapest 1978.

10. Adamik Tamás: Martialis és költészete. Budapest 1979.

11. Maróth Miklós: A görög logika keleten. Budapest 1980.

12. Hegyi Dolores: Az ionok Kisáziában. Budapest 1980.

13. Maróti Egon: Az itáliai mezőgazdasági termelés kibontakozása. Budapest 1981.

A társaságunkban elhangzott négy rendkívüli előadás a következő volt:

2001. február 15-én: *Dominic O'Meara* (Fribourg): The Model of the Cosmos in Plato (a Magyar Filozófiai Társasággal és A hellénizmus és a kései antikvitás filozófiája és vallástörténete programmal közös szervezésben);

2001. március 9-én: *Eyjólfur Kjalar Emilsson* (Oslo): The Distinction Between Discursive and Non-Discursive Thought in Ancient Philosophy (a Magyar Filozófiai Társasággal és A hellénizmus és a kései antikvitás filozófiája és vallástörténete programmal közös rendezésben);

2001. március 20-án: *Richard Buxton*: Does Athene disappear? The Theme of Metamorphosis in Odyssey.

2001. március 21-én: *Sy Gittin*: Ekron of the Bible: the Impact of Acculturation on Philistine Society (A Magyar Archeológiai Társasággal és a Magyar Nemzeti Múzeummal közös szervezésben).

2. Társaságunk életében fontos a két vidéki, a Debreceni és a Szegedi Szakosztály munkája. A Debreceni Szakosztály szervezésében a következő előadások hangzottak el:

2000. november 7-én az „Ezredfordulók az európai és a világkultúrában” című konferencián:

Kákossy László: Egyiptom a Kr. e. III. évezred kezdetén;

Sarkady János: Két sorsdöntő ezredforduló a Földközi-tenger medencéjében;

Havas László: Az *imperium Romanum* és a korai kereszténység;

Thomas Köves-Zulauf: Roma aeterna? — Az örök Róma?

Szovák Kornél: Európa régi és új államai a Kr. u. 1. ezredfordulón — A magyar nemzeti identitás kezdetei;

Berényi Dénes: Az ezredforduló kihívásai;

Visy Zsolt: Kulturális örökségünk — jelen — várható jövő.

2000. december 21-én: Ünnepi ülés Tegvey Imre 70. születésnapja alkalmából:

Havas László: A Szent István-i Magyarország a latin és a görög világ között;

Gesztelyi Tamás: A Bibliotheca Corviniana Plinius Maior-kódexe.

2001. február 8-án: José Miguel Alonso-Núñez: Die Idee Roms in ihrer historischen Entwicklung;

2001. április 6-án: Ritoók Zsigmond: A hallgatás Euripidész drámáiban.

2001. április 23-án: Darkó Jenő: A magyar krónikák Scythia leírásainak viszonya az antik földrajzi irodalomhoz.

A Szegedi Szakosztály a következő két ülést tartotta:

2000. december 19-én: Ünnepi ülés Tegvey Imre 70. születésnapja alkalmából:

Mayer Péter: Simonidész lírája;

Nagyillés János: Carmina Priapea;

Odorobina László: Pogányok és eretnekek a 403-as elvirai zsinaton.

2001. március 30-án: Szepessy Tibor: Apollonios Rhodios és Vergilius.

3. Ebben az akadémiai évben is tovább folytattuk nemzetközi együttműködésünket a tudományos kutatás terén. A teljesség igénye nélkül három olyan rendezvényt említek meg, amelyen több tagtársunk előadással vett részt.

Időrendben első volt a *Sextus conventus internationalis Latinitatis vulgaris et posterioris*, amelyet Helsinkiben rendezett meg a Finn Tudományos Akadémia 2000. augusztus 29-e és szeptember 2-a között. Ezen tagtársaink közül Herman József, Adamik Tamás és Adamik Béla vett részt és tartott előadást.

A második közös konferenciánk Groningenben 2000. november 8–11. között, amelyen az ELTE, a Károli Gáspár Református Egyetem és a Groningeni Egyetem tanárai az apokrif *Pál-apokalipszist* vizsgálták. Tagtársaink közül előadást tartottak Adamik Tamás, Déri Balázs és Pesthy Monika.

Harmadik nemzetközi együttműködésünk az a szimpózium volt, amelyet osztrák kollegáink rendeztek Bécsben 2000. november 22-e és 25-e között. Ezen a következő tagtársaink szerepeltek előadásokkal: Adamik Tamás, Bollók János, Bolonyai Gábor, Borzsák István, Déri Balázs, Ferenczi Attila, Horváth László, Pesthy Monika, Tar Ibolya és Ritoók Zsigmond.

4. Az Ókortudományi Társaság másik fontos feladata az ókortudomány eredményeinek és az ókor irodalmi alkotásainak közzététele. Az ismert anyagi nehézségek ellenére két szakfolyóiratunk, az *Antik Tanulmányok* és az *Acta Antiqua* ebben az akadémiai évben is időben megjelent, hála Borzsák István, Harmatta János, Ritoók Zsigmond és Németh György szorgos munkájának. Az újraindított *Apollo Könyvtár*-sorozatból 2000-ben megjelent a 21. kötet, *Maróti Egon: A Delphoi Pythia sportversenyeinek győztesei* című munkája immár 10 év terjedelemben az *Argumentum Kiadónál*, a 22. pedig *Déri Balázs: A részek és az egész. Prudentius Cathemerinon* című himnuszciklusának szerkezete című könyve a könyvhétre jelent meg szintén az *Argumentum Kiadónál* és szintén tíz évben. Örömteli hír az is, hogy a Nemzeti Tankönyvkiadó *Universitas* szerkesztősége hosszas tárgyalások után határozott ígéretet tett arra, hogy az *Auctores Latini* sorozatunk XXI. és XXII. kötetét, Vergilius *Aeneis*-ének kommentáros kiadását ez év szeptemberére második kiadásban megjelenteti. E két kötet utánnyomásra való előkészítését a szerzők már elvégezték, tehát semmi akadálya nincs annak, hogy ez a fontos munka, második, javított kiadásban megjelenhessen, és a latin szakos hallgatók ismét a célnak megfelelő egyetemi tankönyvből készülhessenek.

5. Az Ókortudományi Társaság — az Oktatási Minisztérium támogatásával — a 2000–2001-es tanévben is megrendezte az országos tanulmányi versenyét, amely ettől az évtől a fiatalon elhunyt (1858. július 24.—1889. december 13.), de ezalatt nemzetközi hírévé vált magyar ókortudós, Ábel Jenő nevét

vette fel. Ábel Jenő ifjonti lelkesedése szakmánk iránt és elért eredményei követendő példát jelentenek a XXI. század humán kultúra iránt elkötelezett oktatóinak, diákjainak és mindazoknak, akik fontosnak tartják a latin nyelv közvetítésével megtanulható emberi értékeket.

A latin kultúra s nyelv iránti érdeklődés erősödését tapasztalhatjuk az utóbbi években versenyünkön, amely a tavaly beindított *minores* kategóriával már két szinten nyújt versenyzési lehetőséget a diákoknak. A verseny számadatai önmagukért beszélnek. Míg 2000-ben 67 iskolából versenyeztek, addig 2001-ben már 105 iskola diákjai indultak versenyünkön. Az 1282 fő diákból 891 a nagyok (*maiores*) kategóriájában, 391 a kicsik (*minores*) kategóriájában versenyzett. A 891 nagyból 579 vidéki, 321 pedig budapesti diák, a 391 kicsiből 164 vidéki, 227 pedig budapesti diák. A közölt számadatok biztatóak. Új iskolák kapcsolódtak be versenyünkbe — a nagy hagyományú régi gimnáziumok mellett — jó felkészültségű tanulókkal vidékről és Budapestről egyaránt.

A döntőre 197 tanulót hívtunk be, s ebből 188-an jelentek meg. A *minores* kategóriában 72 versenyző közül 14 főt soroltunk a legjobbak közé, így közülük kerültek ki a dicséretesek (10 fő) és a helyezettek (4 fő). A *maiores* kategóriában pedig 116 versenyző közül 26 főt soroltunk a legjobbak közé, és közülük kerültek ki az első fokú dicséretesek (21 fő) és a helyezettek (5 fő).

Összegezőképpen megállapíthatjuk, hogy versenyünk több évtizedes hagyományaihoz méltó módon zajlott le, és remélhetőleg a tanulók egyre szélesebb rétegeit nyeri meg a latintanulás számára, így segítve a magyar ókortudomány utánpótlásának kinevelését. E sikerek talán arra indíthatják a gimnáziumok igazgatóit, hogy a latin háttérbe szorítása helyett támogassák a latintanárok munkáját.

A verseny sikeres megrendezéséért Társaságunk nevében köszönetet mondok minden közreműködőnek: a versenyző diákoknak, a felkészítő tanároknak, a rendező és javító kollegáknak, mindenek előtt Rimócziné Hamar Mártának, Adamik Bélának, Mayer Gyulának és Vincze Mónikának.

5. Az Ókortudományi Társaság ez évben is jutalmazta a legjobb tudományos teljesítményeket.

A legjobb recenzióért járó *Révay-díjra* az elnökség a választmányának Betegh Gábort javasolja „A strassbourgi Empedoklész-papirusz” című recenziójáért, amely a *Magyar Filozófiai Szemle* 1999/6. számában jelent meg (957—969. o.). Tárgya egy nemrégiben talált Empedoklész-papirusz Alain Martin és Oliver Primavesi által készített kommentált kiadása (*L'Empédocle de Strassbourg /P. Strassb. Gr. Inv. 1665—1666/ Bibliothèque Nationale et Universitaire de Strassbourg — Walter de Gruyter: Berlin—New York 1999.*)

Az írás messze több egyszerű ismertetésnél. Nem csupán arra vállalkozik, hogy ismertesse a papirusz felfedezésének körülményeit és bemutassa a papirusz tartalmát, a kötet szerkezetét és a kommentár főbb téziseit. Ennél jóval többet tesz: a papirusz alapján az empedoklészi kozmogónia és daimonológia önálló, több ponton újszerű rekonstrukciójával áll elő, vitatkozva a szövegkiadók értelmezésével. A recenzió függelékeként olvashatjuk a papirusz szövegének Betegh által készített kiváló fordítását, mely nélkülözhetetlen kiegészítésül szolgál a Kirk—Raven—Schofield-féle, magyarul is olvasható preszokratikus szöveggyűjtemény Empedoklész-fejezetéhez.

Az Ókortudományi Társaság vezetősége *Maróth-díjjal* ismeri el Somos Róbert és Takács Gábor kutatási eredményeit.

Somos Róbert *Órigenész és a görög filozófia* című monográfiáját 1995-ben publikálta. Közben mértékadó nemzetközi folyóiratokban is közzétette Órigenésszel kapcsolatos kutatásainak egy-egy fejezetét, például az *Origeniana Septima*, Leuvenben 1999-ben megjelent gyűjteményes kiadványban. Az *Alexandriai teológia* című legújabb könyve, amely a Kairos Kiadónál jelent meg ebben az évben, elmélyült és tudományosan megalapozott áttekintést ad az alexandriai teológia fejlődéséről, Alexandriai Philóntól kezdve Órigenészen át a 4. századig bezárólag Evagriosz Pontikoszig. E korszak keresztény gondolkodásának vizsgálata azért fontos, mert itt és ekkor formálódott ki a „tudományos jellegű” teológia. Somos Róbert *Alexandriai teológia* című munkájában az eredeti források és a velük foglalkozó nemzetközi szakirodalom alapos ismeretében összegezi az alexandriai teológusokkal kapcsolatos kutatásait, s e művével gazdagítja nemcsak a magyar, hanem a nemzetközi ókortudományt is.

Takács Gábor az ifjú egyiptológus nemzedék legtehetségesebb tagjai közé tartozik. Már hallgató

korában kitűnt rendkívüli nyelvteljesége, kibontakozott nyelvészeti érdeklődése. Az egyiptológia mellett az indológia szakot is elvégezte, de a sémi, indoeurópai és kaukázusi nyelvekkel is foglalkozik. 1998-ban megszerezte a PhD fokozatot. Az elmúlt években tucatszámra jelentek meg idegen nyelvű cikkei magyarországi és rangos külföldi folyóiratokban. Fiatal kora ellenére olyan rendhagyó teljesítményt nyújtott, mely messze meghaladja számos régóta dolgozó kutató eredményeit.

Eddigi munkásságát mintegy megkoronázta az Etymological Dictionary of Egyptian, melynek első két kötete 1999-ben és 2001-ben jelent meg a leideni Brill kiadónál. A gyökök elemzését az afro-ázsiai szuper nyelvcsalád legszélesebb összefüggéseiben, a hagyományos nyelvészeti módszereket merészen kitérítve végzi, ami művét, mely már bevonult a nemzetközi egyiptológiai köztudatba, úttörő jelentőségűvé teszi.

Az Ókortudományi Társaság ez évben Horváth Lászlónak ítélte oda a *Kerényi Grácia műfordítói díjat*. Horváth László idén jelentette meg *Hypereidés* hat, töredékesen ránk maradt beszédének fordítását, magyarázatok és tanulmányok kíséretében (Az Athéni Hypereidés beszédei és stílusának ókori megítélése. A beszédek fordította, a magyarázatokat összeállította és a tanulmányokat írta: Horváth László. Budapest, 2001. 238 o.). A fordítás nemcsak a nyelvi, jogi és történeti értelemben vett pontosságával emelkedik ki, hanem azzal is, hogy azt a szinte lehetetlen feladatot is sikerült teljesítenie, hogy egy attikai szónok magyarul is élvezhető nyelvezeten szólal meg.

Az Ókortudományi Társaság vezetősége a 2000/2001-es tanévben a *Faludi Szilárd* tanár úr által alapított „a legjobb és legeredményesebb latintanárnak” díjat dr. Várad Istvánnak, a Jászberényi Lehet Vezér Gimnázium tanárának ítélte oda. E rangos díj adományozásával Társaságunk egyfelől a latintanítás fontosságát hangsúlyozza, másfelől a hosszú éveken át tartó következetes és önzetlen tanári munkáját honorálja. Dr. Várad Istvánné tanítványai évek óta kiválóan szerepelnek az Ókortudományi Társaság latin nyelvi versenyén. E kitartó és gondos tanári munka eredménye az, hogy ez évben az olaszországi Arpinóban évenként megrendezett Cicero-versenyen Szőlőssy Anett nevű tanítványa különdíjat nyert. E szép sikerhez szívból gratulálunk.

6. Az Ókortudományi Társaság tagjainak létszáma némi növekedést mutat a tavalyi adatokhoz képest, amennyiben 2000 májusában 397 meghívót küldtünk ki, 2001 májusában pedig 447 meghívót, tehát az elmúlt évben mintegy ötven fővel gyarapodott tagjaink száma. Sajnos a tagdíj-befizetési fegyelem lazul. A 2000. évben például csak 204 tagtársunk fizette be tagdíját. Az Ókortudományi Társaság évi tagdíja jelenleg diákoknak 500, mindenki másnak 1000 forint. Itt és most hívom fel tagtársaink szíves figyelmét a tagdíjbefizetések időszerűségére, lévén hogy a befizetési csekket e hónapban küldtük ki. Kérem továbbá kedves tagtársainkat, hogy a csekk közleményrovatában szíveskedjenek feltüntetni, hogy milyen tudománysszak iránt érdeklődnek (például római irodalom, nyelvészet, filozófia stb.), hogy a rendkívüli előadások esetében a téma iránt valóban érdeklődőknek küldhessünk meghívót.

Sajnos, mint általában minden évben, ez évben sem kímélte a halál Társaságunkat. Nem rég hunyt el dr. Huszti Vilmos latintanár, aki hosszú éveken keresztül eredményesen oktatott gimnáziumban és a Miskolci Egyetem jogi karán. De nemcsak szóban hirdette a latin nyelv és a római kultúra fontosságát és szépségét, hanem írásban is: a *Borsodi Szemlé*ben több írása jelent meg a római irodalomról, továbbá *Az antik Róma napjai* című tankönyvének több fejezete az ő alkotása. Emlékét kegyelettel megőrizzük.

Végezetül kedves kötelességemnek teszek eleget, amikor köszönetet mondok a tisztikar meg a választmány tagjainak, megjelent tagtársainknak és mindazoknak, akik Társaságunk működését az elmúlt év folyamán anyagilag és szellemileg támogatták.

ADAMIK TAMÁS,
az Ókortudományi Társaság főtítkára